

1.9 Hovedbanegården og DSB's centralværksted

København som hovedstad: DSB's hovedbanegård og centrale værksted ved landets første jernbane.

Beskrivelse af kulturmiljøet

Kulturmiljøet omfatter Hovedbanegården og Centralpostbygningen på Bernstorffsgade, DSB's centralværksted og Den Gule By på Otto Busses Vej samt en mindre del af jernbanestrækningen mellem København og Korsør.

Begrundelse

Kulturmiljøet udgør som sammenhængende område med velbevarede bygninger og anlæg et vigtigt vidnesbyrd om industrialiseringen og statens udbygning af jernbaneinfrastrukturen. Med etableringen af jernbanen blev der skabt en ny effektiv transportform til både gods- og persontransport. Opførelsen af fremtrædende bygninger som Hovedbanegården og Centralpostbygningen understregede Københavns betydning som landets økonomiske og handelsmæssige centrum, og vedligeholdelsen af togene blev centraliseret. Målet var at gøre Danmark til en sammenhængende nationalstat og sikre landet i konkurrencen med de store industrinationer.

Kulturmiljøet udgør en del af jernbanestrækningen mellem København og Korsør, der er et af Slots- og Kulturstyrelsens 25 nationale industriminder.

Jernbanen

Kulturmiljøet udgør en del af landets første jernbane, der blev indviet etapevist i perioden 1847 - 1856. Oprindeligt løb sporene langs kysten, hvor Sønder Boulevard ligger i dag. I 1890'erne blev Kalvebod Strand opfyldt, og banen fik sin nuværende linjeføring. Strækningens bløde kurver og jævne profil vidner om lokomotivernes begrænsede trækraft.

Hovedbanegården og Centralpostbygningen

Københavns Hovedbanegård, den tredje af sin slags, blev indviet i 1911 og det nærliggende hovedpostkontor året efter. Bygningerne markerer ankomsten til København og står som fremtrædende eksempler på statsligt byggeri af høj arkitektonisk kvalitet med stor detaljerigdom. Hovedbanegården er opført i nationalromantisk stil inspireret af Københavns Rådhus, mens Centralpostbygningen er opført i nybarok stil. Bygningerne er tegnet af Statsbanernes overarkitekt H. Wenck, der også har udformet Tietgenbroen og store dele af Centralværkstedet.

Centralværkstedet

Centralværkstedet på Otto Busses Vej blev anlagt i 1909, da der var behov for modernisering af statsbanernes værksteder. Der var bl.a. lokomotiv- og vognreparationsværksteder, kedel-, kobber- og grovsmedje, elektrisk værksted, kogehus til rengøring af motordele, badeanstalt for arbejderne samt kontor- og magasinbygninger. Al forsyning kom fra områdets kraftcentral, der producerede strøm, damp og trykluft. Damp og trykluft blev ledt til værkstederne gennem store rør. Værkstedsbygningerne blev forbundet af skinner, og områdets struktur afspejler i dag arbejdsgangene, hvor lokomotiver og vogne blev transporteret fra drejeskiven til en skydebro, ind i bygningerne og ud igen i lineære, parallelforskudte bevægelser.

Den Gule By

Ved Centralværkstedet blev der bygget 30 rækkehuse og to mesterboliger til medarbejderne i Hjelpevognstjenesten, et beredskab, der rykkede ud i forbindelse med afsporinger eller ulykker. Bebyggelsen fik tilnavnet Den Gule By efter bebyggelsens gulkalkede facader.

Bærende bevaringsværdier

- Hovedbanegården med perronhaller og forplads.
- Centralpostbygningen (Bernstorffsgade 20).
- Jernbanestrækningen med det buede forløb langs Ingerslevsgade.
- Centralværkstedets øst-vestgående lineære struktur med haller, værkstedsbygninger, drejeskive og skydebroer forbundet af jernbanespor.
- Centralværkstedets bygninger, herunder Lokomotivværkstedet (Otto Busses Vej 5A), Vognværkstedet (Otto Busses Vej 27), Kraftcentralen med rørføringer (Otto Busses Vej 11) samt øvrige værksteder, smedjer, magasiner og kogehus. Hertil Kontor- og magasinbygningen (Otto Busses Vej 5), Dobbeltvandtårnet (Otto Busses Vej 2), Trælageret (Otto Busses Vej 163-179) og Portvagten (Otto Busses Vej 49).
- Centralværkstedets arkitektoniske helhedspræg med bygninger i beslægtet skala og bygningshøjde fortrinsvis i historicistisk formsprog opført i røde tegl med enkle murstensdetaljer og velproportionerede facader samt værkstedsbygninger med shedtag.
- Den Gule By som samlet bebyggelse med rækkehuse, mesterboliger, udhuse og haver med levende hegn, herunder særligt bebyggelsens skala og ensartede helhedspræg, der defineres af de gulkalkede facader, røde tegltage og småsprossede røde vinduesrammer.
- Centralværkstedets grønne træk og beplantning, herunder træer langs Otto Busses Vej, havearealet øst for Lokomotivværkstedet og området med frugttræer vest for Trælageret.

Sårbarheder

Centralværkstedet er sårbart overfor nedrivning af de karaktergivende industribygninger samt om- og tilbygninger, der umuliggør aflæseligheden af bygningernes oprindelige funktioner. DSB fraflytter Centralværkstedet i første halvdel af planperioden. Centralværkstedets industribygninger kan i kraft af deres udformning være vanskelige at genanvende i deres nuværende tilstand, og bygningerne er sårbare, hvis der ikke findes nye, langsigtede anvendelser. Centralværkstedets område er desuden sårbart overfor opfyld af skydebroer samt ændringer af jernbanespor og andre identitetsgivende, enkeltstående elementer.

Centralpostbygningen er sårbart overfor om- og tilbygninger, herunder facadeændringer, som udføres uden hensyn til bygningens oprindelige arkitektoniske udtryk.

Nuværende sikring

- Hovedbanegården er fredet.
- Hovedbanegården og banearealerne er udlagt til tekniske anlæg i kommuneplanen (T1-områder).
- Centralpostbygningen, store dele af Centralværkstedet samt Den Gule By er udpeget som bevaringsværdige bygninger i kommuneplanen.
- Centralpostbygningen er omfattet af en lokalplan, der udpeger den som bevaringsværdig.
- Området omkring Otto Busses Vej er omfattet af en lokalplan, der udpeger dele af bebyggelsen og beplantningen som bevaringsværdig.

Udviklingsmuligheder

Hovedbanegården og Centralpostbygningen er fuldt udbyggede, og der er kun begrænsede udviklingsmuligheder.

Centralværkstedet er beliggende i byudviklingsområdet Jernbanebyen. Centralværkstedets område rummer et stort potentiale for omdannelse af eksisterende bygninger og opførelse af ny bebyggelse indenfor de eksisterende strukturer og med respekt for disse. Området kan udvikles under hensyntagen til Centralværkstedets lineære struktur og områdets arkitektoniske helhedspræg samt den fortsatte aflæselighed af kulturhistoriske spor såsom skinner, skydebroer, drejeskive og rørføringer.

Syd for Centralværkstedet rummer kulturmiljøet større ubebyggede arealer uden bærende bevaringsværdier, som kan udvikles.

Lignende eksempler

Valby Station som en del jernbanen fra København til Korsør.

